

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Навчально-науковий інститут права
Кафедра конституційного права та галузевих дисциплін

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної,
методичної та виховної роботи

О.А. Лагоднюк

«_____» _____ 2018р.

07-02-20

Національний університет
водного господарства
та природокористування

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Program of the Discipline

СІМЕЙНЕ ПРАВО
Family Law

спеціальність 081 «Право»
Specialt 081 «Law»
(шифр і назва спеціальності)
(code and name of the specialty)

Рівне – 2018

Робоча програма з дисципліни «Сімейне право» для студентів за спеціальністю 081 «Право». Рівне: НУВГП, 2018 року, 19 с.

Розробники: доцент кафедри конституційного права та галузевих дисциплін, к.ю.н. Водоп'ян Т.В.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри конституційного права та галузевих дисциплін

Протокол № 2 від «05» жовтня 2018 року

Завідувач кафедри конституційного права

та галузевих дисциплін _____

Міщук І.В.

«__» _____ 2018 року

Схвалено методичною комісією спеціальності 081 «Право».

Протокол № _____ від «__» _____

2018 року

Голова _____

проф. Цимбалюк В.І.

«__» _____ 2018 року

© Водоп'ян Т.В., 2018 р.

© НУВГП, 2018 р.

ВСТУП

Програма нормативної навчальної дисципліни «Сімейне право» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра спеціальності «Право».

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Сімейне право» сукупність правових норм і принципів, які регулюють та охороняють особисті й пов'язані з ними майнові відносини фізичних осіб, що виникають із шлюбу й належності до сім'ї.

Міждисциплінарні зв'язки: дисципліна є складовою частиною циклу для підготовки студентів за спеціальністю «Право». Вивчення курсу передбачає наявність систематичних та ґрунтовних знань із курсу – «Теорія держави і права», «Цивільне право».

Вимоги до знань та умінь визначаються галузевими стандартами вищої освіти України.

Анотація

Сьогодні шлюбно-сімейні правовідносини є водночас явищем соціально-узагальненим і особисто-конкретним. Вони піддаються дуже складному й суттєвому впливові правових і моральних принципів, зокрема й нетрадиційних моделей соціальної поведінки, етичних норм, законів.

«Сімейне право» перебуває на межі інших дисциплін, і теми методичних вказівок відображають численні галузі, що впливають на галузь сімейного права.

Розглянуто складні питання правової доктрини та політики. Використано проблемний підхід у розкритті всіх питань, крім загальних джерел судової практики. Проблемні питання створюють ідеальний механізм для того, щоб студенти отримали можливість застосувати правові норми до конкретних ситуацій.

Ключові слова: галузь права, публічно-правові норми, подружжя, регулювання шлюбних відносин, специфіка сімейних правовідносин.

Abstract

Attention is focused on the fact that today marriage-family legal relations at the same time, they are socially-generalized and personally-specific. They are experiencing on them a very difficult and significant impact of legal and moral norms, including non-traditional models of social behavior, ethics, laws.

«Family Law of Ukraine: actual problems of theory and practice» is an interdisciplinary area, and the materials in this work reflect the numerous disciplines influencing this field of law.

Notes do more than call attention to difficult questions of legal doctrine and policy; they illuminate them. The authors use a problem approach throughout, in addition to comprehensive case law sources. Problems provide an ideal mechanism for students to acquire the ability to apply legal rules to concrete fact patterns.

Key words: branch of law, public legal norms, married couple, regulation of marital relations, specifics of family relations.

Національний університет
водного господарства
та природокористування

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 08 «Право» Спеціальність 081 «Право»	Нормативна	
Модулів – 1	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)	Рік підготовки: 4-й	Рік підготовки: 4-й
Змістових модулів – 2		Семестр – 7-й	Семестр – 7-й
Загальна кількість годин – 120		Лекції – 22 год.	Лекції – 2 год.
Тижневих годин для денної форми навчання:		Практичні – 20 год.	Практичні – 10 год.
аудиторних – 2		Самостійна робота – 78 год.	Самостійна робота – 108 год.
самостійної роботи студента – 4		Вид контролю – екзамен	

Примітка: Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:

для денної форми навчання – 35% до 65%;

для заочної форми навчання – 10% до 90%.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни «Сімейне право» є формування у студентів системи знань про основні правові інститути сімейного права, визначення основних проблем застосування положень сімейного законодавства та напрямів його удосконалення.

Завданням навчальної дисципліни є ознайомлення студентів із:

- необхідними теоретичними положеннями, виробленими сімейно-правовою доктриною;
- нормативно-правовим матеріалом (джерелами сімейного права);
- судовою та іншою практикою застосування норм сімейного права.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Сімейне право» студент повинен:

знати:

- суть та значення сімейного права;
- рекомендовані нормативні акти, які регулюють сімейні правовідносини, галузеву юридичну літературу;
- форми, методи правового регулювання сімейних правовідносин; зміст основних категорій та інститутів сімейного права;
- умови та порядок вступу та розірвання шлюбу, визнання його недійсним;
- особливості майнових та немайнових прав подружжя, батьків та дітей;
- основні форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування;
- колізійні норми сімейного права;

вміти:

- тлумачити та правильно застосовувати норми сімейного права, судову практику у справах, які виникають із сімейних правовідносин;
- розмежовувати юридичні поняття галузі сімейного права та інших галузей;
- розв'язувати прикладні завдання зі сфери сімейного права.

Змістовий модуль 1. Загальні положення сімейного права. Шлюб. Права та обов'язки подружжя

Тема 1. Загальні положення сімейного права

Поняття сімейного права. Види сімейних правовідносин, що складають предмет сімейного права. Ознаки сімейних правовідносин. Метод сімейного права. Принципи сімейного права. Функції сімейного права.

Джерела сімейного права. Конституція України як джерело сімейного права. Аналіз Сімейного Кодексу України. Правове регулювання сімейних правовідносин Цивільним кодексом України. Закони та підзаконні нормативно-правові акти. Договори у сімейному праві. Застосування звичаю у сімейному праві. Міжнародні договори та норми права іноземних держав як джерела сімейного права. Аналогія закону і аналогія права у сімейному праві України. Система сімейного права.

Тема 2. Сімейні правовідносини

Поняття сімейних правовідносин. Поняття та ознаки сім'ї за Сімейним кодексом України. Право на сім'ю та його реалізація. Склад сімейних правовідносин. Суб'єкти сімейних правовідносин. сімейна правоздатність і дієздатність. Об'єкти сімейних правовідносин. Зміст сімейних правовідносин.

Підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин. Види юридичних фактів. Споріднення та свояцтво як види юридичних фактів.

Суб'єктивне сімейне право та його реалізація. Суб'єктивний сімейний обов'язок та його здійснення. Способи захисту сімейних прав. Судовий захист. Самозахист. Захист сімейних прав органами опіки та піклування. Захист сімейних прав прокурором. Захист сімейних прав нотаріусом.

Строк у сімейному праві. Види строків. Позовна давність у сімейному праві.

Тема 3. Шлюб. Недійсність шлюбу

Поняття шлюбу. Умови вступу до шлюбу. Особи, що не можуть перебувати у шлюбі між собою.

Порядок подання заяви про реєстрацію шлюбу. Правовідносини наречених. Державна реєстрація шлюбу. Час реєстрації шлюбу. Зміна часу реєстрації шлюбу. Місце реєстрації шлюбу. Зміна місця реєстрації шлюбу. Особливий порядок державної реєстрації шлюбу. Неукладений шлюб.

 Поняття і підстави недійсності шлюбу. Види недійсних шлюбів. Абсолютно недійсні шлюби. Шлюби, що визнаються судом недійсними. Шлюби, що можуть бути визнані судом недійсними. Обставини, при яких шлюб не може бути визнаний недійсним. Перелік осіб, які мають право на звернення до суду з позовом про визнання шлюбу недійсним. Правові наслідки недійсності шлюбу для добросовісної особи. Правові наслідки недійсності шлюбу для недобросовісної особи.

Тема 4. Припинення шлюбу

Підстави припинення шлюбу. Смерть особи або оголошення її померлою як підстава припинення шлюбу. Підстави і порядок розірвання шлюбу органами РАЦС. Підстави і порядок розірвання шлюбу судом. Обставини, при яких шлюб не може бути розірваний. Наслідки розірвання шлюбу. Поновлення шлюбу. Фіктивне розірвання шлюбу. Встановлення режиму окремого проживання подружжя.

Тема 5. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя.

Правовідносини подружжя з приводу утримання

Поняття і зміст особистих немайнових правовідносин подружжя. Особисті права подружжя. Особисті обов'язки подружжя. Правові проблеми забезпечення особистих немайнових прав подружжя

Поняття аліментів. Особливості аліментних зобов'язань. Підстави виникнення аліментних зобов'язань. Право на утримання після розірвання шлюбу. Порядок надання утримання одному з подружжя. Визначення розміру аліментів одному з подружжя. Позбавлення або обмеження строком права на утримання. Підстави припинення права на утримання. Договори між подружжям про утримання.

Тема 6. Правовий режим майна подружжя. Шлюбний договір.

Право особистої приватної власності дружини та чоловіка. Спільне майно подружжя. Розпорядження майном, що є спільною сумісною власністю подружжя. Поділ спільного майна подружжя. Визначення розміру часток у спільному майні подружжя. Підстави відступлення від принципу рівності часток у спільному майні подружжя. Накладення стягнення на майно подружжя за борговими зобов'язаннями. Договори між подружжям з приводу майна.

Поняття і правова природа шлюбного договору. Місце шлюбного договору в системі сімейно-правових договорів. Особливості шлюбного договору. Зміст шлюбного договору. Порядок укладення шлюбного договору. Форма шлюбного договору. Внесення змін до шлюбного договору. Припинення шлюбного договору.

Змістовий модуль 2. Правовідносини батьків і дітей. Права та обов'язки батьків, дітей, інших членів сім'ї та родичів. Влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування

Тема 7. Визначення походження дитини. Загальні підстави виникнення прав та обов'язків батьків і дітей

Загальні підстави виникнення правовідносин між батьками та дітьми. Порядок реєстрації народження дитини. Визначення походження дитини від матері. Визначення походження дитини, батьки якої перебувають у шлюбі між собою. Визначення походження дитини від батька у разі реєстрації повторного шлюбу її матір'ю. Визначення походження дитини, що народилася в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій.

Визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою. Визначення походження дитини за спільною заявою жінки та чоловіка. Реєстрація народження дитини за заявою матері. Визначення походження дитини за заявою чоловіка, який вважає себе батьком дитини. Встановлення батьківства в судовому порядку. Визнання материнства за рішенням суду. Запис про батьків дитини, якщо батьківство, материнство не встановлене.

Оспорювання батьківства. Оспорювання батьківства після смерті особи, що записана батьком дитини. Оспорювання матір'ю дитини батьківства свого чоловіка. Оспорювання материнства.

Тема 8. Права та обов'язки батьків і дітей

Загальна характеристика особистих немайнових прав та обов'язків батьків і дітей. Особисті немайнові права та обов'язки батьків. Особисті права неповнолітніх батьків та їх реалізація. Права дітей. Обов'язок дітей піклуватися про батьків. Участь органів опіки та піклування у здійсненні особистих немайнових прав батьків та дітей.

Підстави позбавлення батьківських прав. Особи, що мають право на звернення до суду з позовом про позбавлення батьків батьківських прав. Правові наслідки позбавлення батьків батьківських прав. Влаштування дитини, батьки якої позбавлені батьківських прав. Порядок поновлення батьківських прав.

Правовий режим майна батьків та дітей. Спільна сумісна власність батьків та дітей. Індивідуальне майно дитини. Забезпечення житлових прав дитини. Управління батьками майном дитини. Правові обмеження дій батьків щодо майнових прав дитини.

 Поняття і особливості аліментних зобов'язань. Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину. Визначення розміру аліментів. Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дітей. Договори між батьками про утримання дитини. Обов'язок повнолітніх дітей утримувати своїх непрацездатних батьків. Особливості утримання батьків повнолітніми дітьми. Визначення розміру аліментів на батьків. Звільнення дітей від обов'язку утримувати батьків.

Тема 9. Права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів

Особисті немайнові правовідносини інших членів сім'ї та родичів. Права баби, діда, прабаби, прадіда щодо виховання та захисту онуків, правнуків. Права братів та сестер на спілкування, виховання та захист. Права вітчима, мачухи на виховання та захист пасинка, падчерки. Права та обов'язки особи, що взяла дитину в сім'ю щодо її виховання. Обов'язки особи піклуватися про бабу, діда, прабабу, прадіда, вітчима, мачуху, а також тих, з ким вона проживала однією сім'єю.

Майнові правовідносини між іншими членами сім'ї та родичами. Відносини між дідом, бабою, прадідом, прабабою і онуками, правнуками по взаємному утриманню. Відносини між братами та сестрами по взаємному утриманню. Відносини між вітчимою, мачухою і пасинком, падчеркою по взаємному утриманню. Відносини між фактичним вихователем і вихованцем по взаємному утриманню.

Тема 10. Влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування

Підстави та порядок набуття дитиною правового статусу сироти або такої, що позбавлена батьківського піклування. Форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Поняття усиновлення. Особи, які можуть та не можуть бути усиновлювачами. Згода осіб на усиновлення. Порядок ведення обліку дітей, що можуть бути усиновленими та кандидатів в усиновлювачі. Порядок розгляду справ про усиновлення. Правові наслідки усиновлення. Припинення усиновлення. Скасування усиновлення. Визнання усиновлення недійсним.

Підстави та порядок встановлення опіки та піклування над дітьми. Органи опіки та піклування та їх повноваження. Права та обов'язки опікунів, піклувальників. Припинення опіки та піклування.

Поняття та порядок встановлення патронату над дітьми. Поняття та зміст договору про патронат. Порядок створення дитячих будинків сімейного типу. Обов'язки сторін за угодою про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу. Припинення угоди про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу.

Поняття прийомної сім'ї. Порядок створення прийомної сім'ї. Права дітей, переданих на виховання у прийомну сім'ю. Припинення угоди про влаштування дітей на виховання та спільне проживання у прийомній сім'ї.

Тема 11. Колізійні норми сімейного права

Поняття сімейних правовідносин з іноземним елементом. Порядок реєстрації шлюбу між громадянами України і іноземними громадянами. Порядок реєстрації шлюбу між громадянами України, що перебувають за кордоном. Порядок реєстрації шлюбу між іноземними громадянами в Україні. Порядок розірвання шлюбу між громадянином України та іноземним громадянином. Порядок розірвання шлюбу між іноземцями, що перебувають в Україні. Порядок розірвання шлюбу між громадянами України, що перебувають за кордоном.

Порядок усиновлення дитини, що є громадянином України, але проживає за кордоном. Особливості усиновлення дитини, що є громадянином України іноземцем.

Встановлення опіки та піклування над дитиною, що є громадянином України, але проживає за її межами. Встановлення опіки та піклування над дитиною-іноземцем.

Застосування в Україні законів іноземних держав та міжнародних договорів.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		лекції	семінари	сам. р.		лекції	семінари	сам. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
МОДУЛЬ 1								
Змістовий модуль I								
<i>Загальні положення сімейного права. Шлюб. Права та обов'язки подружжя</i>								
Тема 1. Загальні положення сімейного права	10	2	1	7	9		1	8
Тема 2. Сімейні	10	2	1	7	11		1	10

правовідносини								
Тема 3. Шлюб. Недійсність шлюбу	11	2	2	7	11		1	10
Тема 4. Припинення шлюбу	11	2	2	7	11		1	10
Тема 5. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя. Правовідносини подружжя з приводу утримання	11	2	2	7	11		1	10
Тема 6. Правовий режим майна подружжя. Шлюбний договір	11	2	2	7	11		1	10
Разом змістовий модуль I	64	12	10	42	64		6	58
Змістовий модуль II								
<i>Правовідносини батьків і дітей. Права та обов'язки батьків, дітей, інших членів сім'ї та родичів. Влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування</i>								
Тема 7. Визначення походження дитини. Загальні підстави виникнення прав та обов'язків батьків і дітей	11	2	2	7	12	1	1	10
Тема 8. Права та обов'язки батьків і дітей	11	2	2	7	11	1		10
Тема 9. Права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів	11	2	2	7	11		1	10
Тема 10. Влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування	12	2	2	8	11		1	10
Тема 11. Колізійні норми сімейного права	11	2	2	7	11		1	10

із сімейних правовідносин								
Разом змістовий модуль II	56	10	10	36	56	2	4	50
Всього годин	120	22	20	78	120	2	10	108

5. Теми практичних занять

Назва змістових модулів і тем	Кількість годин	
	Денна форма	Заочна форма
Тема 1. Загальні положення сімейного права	1	1
Тема 2. Сімейні правовідносини	1	1
Тема 3. Шлюб. Недійсність шлюбу	2	1
Тема 4. Припинення шлюбу	2	1
Тема 5. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя. Правовідносини подружжя з приводу утримання	2	1
Тема 6. Правовий режим майна подружжя. Шлюбний договір	2	1
Тема 7. Визначення походження дитини. Загальні підстави виникнення прав та обов'язків батьків і дітей	2	1
Тема 8. Права та обов'язки батьків і дітей	2	
Тема 9. Права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів	2	1
Тема 10. Влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування	2	1
Тема 11. Колізійні норми сімейного права	2	1
Разом	20	10

6. Самостійна робота

Назва змістових модулів і тем	Кількість годин	
	Денна форма	Заочна форма

	Національний університет водного господарства та природокористування	форм а	форм а
Тема 1.	Загальні положення сімейного права	7	8
Тема 2.	Сімейні правовідносини	7	10
Тема 3.	Шлюб. Недійсність шлюбу	7	10
Тема 4.	Припинення шлюбу	7	10
Тема 5.	Особисті немайнові права та обов'язки подружжя. Правовідносини подружжя з приводу утримання	7	10
Тема 6.	Правовий режим майна подружжя. Шлюбний договір	7	10
Тема 7.	Визначення походження дитини. Загальні підстави виникнення прав та обов'язків батьків і дітей	7	10
Тема 8.	Права та обов'язки батьків і дітей	7	10
Тема 9.	Права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів	7	10
Тема 10.	Влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування	8	10
Тема 11.	Колізійні норми сімейного права	7	10
Разом		78	108

7. Методи навчання

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця з правознавства з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу: *робота в малих групах; ділові та рольові ігри; тестові завдання; виконання індивідуальних науково-правових досліджень; ситуативне моделювання; навчальні дискусії; опрацювання дискусійних питань; практичні вправи.*

8. Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються такі методи контролю (усного, письмового), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів – майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається письмовому контролю. Контрольні завдання за змістовим модулем включають тестові питання (одна правильна відповідь з чотирьох запропонованих).

Контроль самостійної роботи проводиться:

- з лекційного матеріалу – шляхом перевірки конспектів;
- з семінарських занять – на основі перевірки конспектів та виконаних завдань.

Усі форми контролю включено до 100-бальної шкали оцінки.

Оцінювання результатів поточної роботи (завдань, що виконуються на семінарських заняттях, результати самостійної роботи студентів) проводиться за такими критеріями:

завдання до семінарського заняття (у % від кількості балів, виділених на завдання із заокругленням до цілого числа):

0 % – завдання не виконано;

40% – завдання виконано частково та містить суттєві помилки методичного або розрахункового характеру;

60% – завдання виконано повністю, але містить суттєві помилки у розрахунках або в методиці;

80% – завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки (розмірності, висновки, оформлення тощо);

100% – завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

9. Розподіл балів, які отримують студенти 4 семестр

Поточне тестування та самостійна робота											Екзамен	Всього
Змістовий модуль 1						Змістовий модуль 2						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11		
5	5	5	5	5	5	6	6	6	6	6	40	100

T1, T2 ... T11 – теми змістових модулів.

10. Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою
	Для екзамену
90-100	Відмінно
82-89	Добре
74-81	
64-73	Задовільно
60-63	
35-59	Незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

Методичне забезпечення навчальної дисципліни «Сімейне право» включає:

1. Програму навчальної дисципліни;
2. Методичні вказівки до виконання практичних завдань та самостійної роботи з дисципліни «Сімейне право» для студентів всіх спеціальностей. – Рівне: НУВГП, 2018. – 18 с.;
3. Тестові модульні завдання;
4. Лекційний матеріал;
5. Інформаційні ресурси у цифровому репозиторії URL:: <http://ep3.nuwm.edu.ua/view/types/methods>.

12. Рекомендована література

Базова

1. Лепех С. М. Сімейне право України : навч. посіб. Л., 2010.
2. Мазур О. С. Сімейне право України : навч. посіб. для дистанц. навч. К., 2005.
3. Сімейне право: підручник; за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Жилінкової. Х., 2012.
4. Сімейне право України (історія, традиції, сучасність) : навч. посіб. К., 2013.

5. **Сімейне право України** : навч. посіб. для студентів ВНЗ. Донецьк, 2014.
6. Кобзєва Т. А., Шапіро В. С. Сімейне право України : навчальний посібник . Суми, 2015.

Допоміжна

7. Апопій І. В. Сімейне право України : навч. посіб. для студ. Вузів.К., 2011.
8. Жилінкова І. В. Зміст шлюбного договору: проблеми законодавства та практики його застосування. Нотаріат для вас. 2010.
9. Лєпєх О. Правовий режим грошей як спільного майна подружжя . Право України. 2013.
10. Лихолат І. Застосування ч. 5 ст. 93 СКУ: питання теорії та практики. Нотаріат для вас. 2010.
11. Лозова Г. Цивілістичні та сімейно-правові характеристики змісту шлюбного договору. Підприємництво, господарство і право. 2007
12. Негода О. А. Правові проблеми визначення поняття сім'ї / О. А. Негода. 2007..
13. Шимон С. І. Сімейне право: навч. посіб. К., 2011.

Нормативно-правові акти

14. Віденська конвенція про консульські зносини від 24.04.1963 р.
15. Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів від 05.10.1961 р.
16. Конвенція Про права дитини від 20.11.1989 р.
17. Конвенція Про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22.02.1993 р.
18. Конвенція Про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 7.10.2002 р.
19. Конвенція ООН Про укладення та визнання дійсності шлюбів від 14.10.1978 р.
20. Конституція України. 28.06.1996.
21. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р.
22. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р.
23. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004
- Постанова Кабінету Міністрів України. Про внесення змін до переліку видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб. від 26.11.2014 р.
24. Закон України. Про державну допомогу сім'ям з дітьми : від 21.11.1992 р.

 25. Закон України. Про державну реєстрацію актів цивільного стану від 01.07.2010 р.

26. Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту Про єдину електронну систему обліку дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які опинились у складних життєвих обставинах, та осіб, які бажають взяти їх на виховання. від 18.11.2008 р.

27. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів» від 15.05.2006 р.

28. Наказ МОЗ України «Про затвердження Переліку захворювань, які дають право на усиновлення хворих дітей без дотримання строків перебування на обліку в центральному органі виконавчої влади, до повноважень якого належать питання усиновлення та захисту прав дітей, а також до досягнення дитиною п'яти років» від 27.12.2011 р. № 973

29. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 р. «Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу»

30. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про прийомну сім'ю» від 26.04.2002 р. № 565.

31. Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, МОН України, МОЗ України «Про затвердження Порядку вибуття дітей із закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, й соціального захисту дітей, до сімейних форм виховання»

32. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України» від 22.02.2012 р.

33. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення добровільного медичного обстеження осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу» від 16.11.2002 р. № 1740

34. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей» від 8 жовтня 2008 р. № 905

35. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку стягнення аліментів на дитину (дітей) у разі виїзду одного з батьків для постійного проживання в іноземній державі, з якою не укладено договорів про надання правової допомоги» від 19.08.2002 р. № 1203.

36. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Правил державної реєстрації актів громадянського стану в Україні» від 18.10.2000 р. № 52/5.

37. Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію державної сімейної політики».

38. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 р.

39. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 р.

40. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р.

41. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 р.

42. Постанова Пленуму Верховного суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» від 21.12.2007 р. № 11.

43. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав» від 30.03.2007 р. № 3.

13. Інформаційні ресурси

1. Верховна Рада України URL: <http://rada.gov.ua>.
2. Кабінет Міністрів України URL:: <http://www.kmu.gov.ua>.
3. Верховний суд URL: – <http://www.scourt.gov.ua>.
4. Європейський суд з прав людини URL: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>.
5. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>.
6. Національна бібліотека ім. В.І.Вернацького URL: <http://www.nbu.gov.ua>.
7. Обласна наукова бібліотека : <http://www.lib.rv.ua>.
8. Публікації ЮНЕСКО URL: <http://www.unesco.org/new/ru/unesco/resources/publications>.
9. Digital repository of National University of Water And Environmental Engineering / Електронний репозиторій Національного університету водного господарства та природокористування URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua>.
10. Кобзева Т. А., Шапіро В. С. Сімейне право України : навчальний посібник . Суми, 2015. URL: http://kafedr.at.ua/_bd/5/531.pdf